

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

1—3

СКОПЈЕ

2022

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

Сојуз на друштвата за македонски јазик и литература на
РС Македонија

Година LXIX

Со указ на Претседателот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија од декември 1978 година, Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на СР Македонија е одликуван со Орден на трудот со црвена ѕвезда.

Со указ на Претседателот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија од ноември 1979 година, по повод дваесет и петгодишнината од излегувањето, а за особени заслуги и успеси постигнати во негувањето и развивањето на македонскиот јазик и литература, како и за значаен придонес за стручно издигнување на наставничкиот кадар, списанието „Литературен збор“, орган на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на СР Македонија, е одликувано со Орден на трудот со златен венец.

Редакција: Гордана Алексова
(главен и одговорен уредник)
Јасна Котеска
Јасмина Мојснева-Гушева
Лидија Тантуровска

Меѓународен редакциски совет на списанието „Литературен Збор“ (2022)

Јан Соколовски	Татјана Росиќ-Илиќ
Љупчо Коцарев	Јеспер Гарсдал
Абрахим Х. Кан	Нагаша Станковиќ-Шошо
Вера Смоле	Ивица Баковиќ
Ева Д. Баховец	Станислав Станковиќ
Емине Инанир	Примож Репар
Александар Јерков	

Финансирано од Министерството за култура на
Република Северна Македонија

ISSN 0024-4791

ЛИТЕРАТУРЕН ЗБОР

ГОД. LXIX СКОПЈЕ, 1–3 2022

СОДРЖИНА

ПОВОДИ

Искра Пановска-Димкова, Ирида Бабамова

ПРИКАЗ НА МОНОГРАФИЈАТА ПО ПОВОД
75 ГОДИНИ ОД ОСНОВАЊЕТО НА
ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ – СКОПЈЕ 3

Кристијана Николовска

ВИСТИНА СТИХОВНА ИСПИШАНА СО КРВИЕ
(90 години од раѓањето на великиот Јован Котески) 7

ЈАЗИК

Васил Дрвошанов

ПРИЛОЗИ ОД ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈАТА
НА АКАДЕМИК БЛАЖЕ КОНЕСКИ 23

Бисера Сџанкова

ГЕРМАНСКИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ НА МИНАТО-ИДНОТО ВРЕМЕ
ВО СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА ПРОЗА 29

Бојан Петровски

МЕТАДИСКУРСНИТЕ КОМЕНТАРИ ВО ПАРЕНТЕТСКА
ПОЗИЦИЈА ВО „СВЕТОТ НА ПЕСНАТА И ЛЕГЕНДАТА“ 41

Андријана Павлова

ЗА КАТЕГОРИЈАТА *ВИД* ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК 51

Марија Панчева

Д-КОНСТРУКЦИЈАТА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
НАСПРОТИ ИНФИНИТИВОТ ВО ШПАНСКИОТ 61

Марија Аџанасова

КОЛОКАЦИЈИТЕ СО ПРИДАВКИТЕ *ВИСТИНСКИ* И *ТАЖЕН*
ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК 69

ЛИТЕРАТУРА

Аџанас Николовски

БЛАЖЕ КОНЕСКИ – ПРЕДАВАЧ НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ 81

<i>Трајче Ситамески</i> БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА МАРКО ЦЕПЕНКОВ.....	87
<i>Елена Кузманов</i> УЛОГАТА НА ИМАГИНАРНОТО ВО КРИСТАЛИТО НА ИДНИНГЕТО.....	93
<i>Софија Тренчовска</i> ВАПЦАРОВ КАКО ТЕАТРОЛОШКИ ФЕНОМЕН.....	99
<i>Сара Груеска</i> БИГОВИТЕ ЕЛЕМЕНТИ ВО ДРАМИТЕ <i>МАКЕДОНСКА КРВАВА</i> <i>С ВАДБА</i> ОД ВОИДАН ПОП ГЕОРГИЕВ-ЧЕРНОДРИНСКИ И <i>ЦРНЕ ВОЈВОДА</i> ОД МАРКО ЦЕПЕНКОВ.....	113

ПРИКАЗИ

<i>Лиљана Макаријоска</i> НОВ ПРИЛОГ ЗА ЈАЗИКОТ НА МАКЕДОНСКИТЕ ХИМНОГРАФСКИ ТЕКСТОВИ (Елка Лачева-Улчар, <i>Кустиндилски триод – јазична анализа</i> , Менора, Скопје 2021).....	119
<i>Владимир Мартиновски</i> ЧОВЕЧКА ПОЕЗИЈА ВО ДИГИТАЛНО ВРЕМЕ (Кон Компјутерска поезија на Славчо Ковилоски, Скопје, МН-АН, 2020).....	123
<i>Бобан Караџејовски</i> МАЛКУ ВРЕМЕ ЗА <i>ВРЕМЕТО НА КОНЕСКИ</i> (Кон <i>Времето на Конески</i> од Димитар Пандев, Матича Македонска, Скопје, 278 стр.).....	127
<i>Иван Антиповски</i> ПРВ УЧЕБНИК ПО МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ЗА СТРАНЦИ Весна Мејеова-Ченишевска <i>Везилка: македонска литература и култура</i> – второ издание (<i>дојднетието и изменетието</i>). Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, 2022.....	133
<i>Ана Јовковска</i> НАДЕЖТА НАСПРОТИ БЕГАЛСКАТА ТРАУМА (Кон <i>Пчеларој</i> од Алејо од Кристи Лефтери, Скопје: Три, 2021).....	141
<i>Љубка Евроска</i> <i>РЕЧНИК НА ПАРОНИМИТЕ И РЕЧНИК НА АНТОНИМИТЕ</i> <i>ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК</i>	145

ХРОНИКИ

<i>Биљана Ситојановска</i> 48 МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА НА 54 ЛЕТНА ШКОЛА НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА Охрид, 3 и 4 септември 2021 година.....	149
--	-----

Иван Антоновски

ПРВ УЧЕБНИК ПО МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ЗА СТРАНЦИ

Весна Мојсова-Чепишевска. *Везилка: македонска
литература и култура – второ издание (дојолметито и
изменето)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
во Скопје, 2022.

Учебникот „Везилка“ од проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска не само што е прв учебник по македонска литература и култура за странци туку е и прв академски учебник воопшто што се однесува на современото македонско лепословие. Мојсова-Чепишевска успеала да напише учебник кој не само што ги претставува македонските литературни и културни достоинства и вредности пред странските македонисти и слависти туку може да се применува и воопшто во наставата по македонска литература. Поконкретно, како што беше оценето уште при неговата првообјава, учебникот „Везилка“, „иако е наменет за странски корисници, може да биде и потенцијален учебник за македонските студенти и за младите филолошки и културолошки истражувачи“ (Шешкен 2019: 154), односно, едновременно да се користи на школите на МСМЈЛК при УКИМ, во наставата на странските универзитети на кои се изучува македонистика и во македонското високо образование (Субното 2019: 156). Напишан со (методолошки) пристап со кој литературата се согледува во рамките на големата слика (и) на културата, учебникот „Везилка“ овозможува темелна, објективна критичка и валоризирачка рецепција за неа, со што тој е конкретен не само учебничарски и методички туку и научноистражувачки резултат, и претставува и (мала) македонска литературна историја.

Важен предизвик при подготовката на ваквиот учебник, поради неговата првенствена намена – за странци, е и методичкиот пристап во приказот на таа литературна историја, вклучително и самата структура на текстот на учебникот за тој да биде разбирлив за секој странски посветеник на македонистиката. Мојсова-Чепишевска толку успеала во совладувањето на предизвикот што „Везилка“ може да претставува основно и наставно и културолошко помагало за секој посветеник на македонската литература и култура, независно од неговите предзнаења – учебникот подеднакво успешно комуницира и со оние што имаат напредни познавања и големи искуства со македонската литература и култура (вклучително и како истражувачи, универзитетски професори и литературни преведувачи) и со оние што имаат скромни или, пак, немаат познавања од ма-

кедонската литературна историја. Во него е овозможено секој да го најде својот истражувачки или ипчитувачки натамошен предизвик, што воопшто не е едноставно остварливо кога станува збор за учебник. Исто колку што не е едноставно, особено за неродени говорители на еден јазик. во учебникот постојано да се задржува нивното внимание и интерес, но Мојсова-Чепишевска успева и во тоа, со интересни податоци од биографните на значајни македонски автори, детали и факти за одредени настани и остварувања важни за македонската култура (вклучително и за театарот, за филмот итн.). дотолку повеќе што учебникот постојано го задржува вниманието и интересот и на веќе упатениот македонски филолог.

Оттука, имајќи го предвид ваквото значење на учебникот „Везилка“, по објавувањето на негово второ, дополнето и изменето издание во текот на 2022 година. потребно е и одново да се анализира и да се прикаже она што е содржано во него, особено одделно акцентирајќи го она што е дополнето и изменето и со кое ова издание добива дополнителна вредност.

Во првото поглавје на второто, дополнето и изменето издание на „Везилка“, покрај тоа што е овозможен преглед, односно резиме на развојот на современата македонска литература, контекстуализиран и со општествено-политичките состојби и специфики, вклучително и клучните остварувања за кодификација на македонскиот стандарден јазик, Мојсова-Чепишевска фрла нова светина на вреднувањето и поимањето на важноста на остварувањата во македонската уметност, воопшто, кон крајот на XIX и почетокот на XX век, осврнувајќи се и кон тенденциите на последните зографи и на еден од првите професионално школувани македонски композитори – Атанас Бадев. Со ова, во ова дополнето и изменето издание на учебникот се овозможува и уште појасна претстава за македонскиот културен хронотоп, особено во XX век, и за сето она што го обусловувало и што го дефинирало македонскиот литературен и културен развој.

Во потпоглавјата, осврнувајќи се на одделните периоди на литературниот развој, поделени по децении – од педесеттите години наваму, се посочуваат објавите на важни/пресвртни/магистрални литературни дела, на клучните автори, на стилските формации, на литературните програми и струења, на арс-поетиките што го дефинираат македонскиот литературен простор, како и на остварувањата на македонската литературна наука. Но, она што е особено важно во ова издание е што, за разлика од првото, опфаќа и детален приказ на македонската литературна стварност во првите две децении од 2000-тите години. Со ова, и за искусните и за новите генерации странски слависти и македонисти се овозможува насока за подетален увид во актуелната

литературна продукција кај нас, претстава за поетичките тенденции и факторите што ја дефинираат литературната сцена, што е исклучително податливо и за нови компаративни истражувања во контекст со нивните национални литератури или, воопшто, во еден поширок литературен и културен контекст

Во второто, во третото и во четвртото поглавје Мојсова-Чепишевска развојот на современата македонска литература го претставува подегалино, осврнувајќи се на него преку одделните жанрови. Па, така, во второто поглавје воведниот дел е посветен на поезијата на Кочо Рацин, при што прикажани се експресионистичките елементи и во неговите рани дела (напишани на српскохрватски) и во стихозбирката „Бели мугри“. Одделно значаен е вториот дел од ова поглавје, во кој се прикажува типологијата на македонската современа поезија: метафоричката, метонимиската, звучната, логичната и интертекстуалната песна. Впрочем, токму оваа типологија, колку за домашните толку и за странските македонисти, овозможува не само анализа на досегашното македонско поетско искуство туку соодветно следење и на актуелните поетски тенденции во македонскиот литературен простор. И, клучно, овозможува и поттикнува компаративни анализи и проучувања, кои заземаат значајно место во научниот опус на странските македонисти и слависти, со што современата македонска поезија се вреднува и во контекст со светското поетско искуство, вклучително и со компаративен прочит во релација со поезијата на другите национални литератури.

Третото поглавје е посветено на македонската драма. Во него не само што јасно и со издвојување на најзначајното за историјата на македонскиот текстуален театар се претставени и основоположниците на современата македонска драма туку е претставен и севкупниот развој на македонската драма и театар, вклучително и во периодот на постмодернизмот. Всушност, во досегашните остварувања на македонската литературна наука нема друго издание во кое едновремено толку сеопфатно, а резимирано, и со акцентирање на сето она што е стожерно – заклучно со последната официјална стилска формација во македонскиот литературен простор – е претставена македонската драма, од книжевна, но и од културолошка перспектива.

Четвртото поглавје е посветено на македонскиот расказ (фантастичен расказ, фолклорна фантастика, постмодернистички расказ) и на македонскиот роман, при што тоа не завршува со постмодернизмот, туку продолжува со освртн за посочените прозни дела и податоци и оценки за најновата прозна продукција во Македонија, кои за странските посветеници на македонската литература се исклучително корисни од различ-

ни причини – како поттик за нови истражувања, за нови книжевни преводи или, едноставно, за нови читателски искуства за спознавање на македонската современа литература.

Но, одделно треба да се акцентира и дека преку овие три посочени поглавја што се однесуваат на одделните жанрови, учебникот „Везилка“, всушност, е вреднување и на клучните согледби на македонската литературна наука, презентирајќи ги пред странските македонисти и слависти, како преку цитирани критички согледби така и преку конкретни типологии итн., кои се применети во анализата и претставувањето на македонските литературни остварувања на современ план.

Во петтото поглавје Мојсова-Чепишевска пишува за македонскиот филм – од почетоците на кинематографската и на фотографската дејност на браќата Манаки до најновите остварувања. Особено значајно е што во ова поглавје учебникот содржи и преглед на филмски адаптации на македонскиот роман и на играните филмски серии работени како адаптации на книги за деца, со што во учебникот и експлицитно литературната уметност се поврзува со филмската, што од културолошка перспектива е значајно за странските македонисти поцелосно да ја спознаат современата македонска култура. Кај дел од нив поттикнува и истражувања и анализи, додека кај оние што се и универзитетски професори, е во функција и на идеи за осовременување на наставните содржини.

Одделна вредност на ова поглавје даваат приказите на повеќе култни македонски филмови од продукцијата во XXI век, но и одделното потпоглавје за филмовите на Милчо Манчевски. Во споредба со првото издание на учебникот, во ова, второ издание, Мојсова-Чепишевска има остварено повеќе дополнувања, како активен проследувач на филмската продукција. Приказите се кратки, опфаќајќи ги сите релевантни информации за секој од филмовите, вклучително и со кусо критичко осврнување, но сосема доволни да бидат поттик за филмовите да бидат изгледани и да се истражува во потрага по други материјали – филмски критики итн. во врска со конкретните филмски остварувања.

Шестото поглавје од второто издание на учебникот „Везилка“ е особено значајно, затоа што во него се дава згусната и прегледна историја на македонската литература за деца, „што е вистинска реткост за ваков вид учебници“ (Субиото 2019: 156). Во второто издание Мојсова-Чепишевска не запира само со она што е веќе училишна лектира и култна книга за деца кај нас туку се осврнува и на најновите тенденции во македонската литература (но, и култура) за деца, коментирајќи го и новиот бран поетски, наслови, издавачки проекти и фестивали за литература за деца, кој се случува последниве години во нашиот

културен простор. Ова дополнување странските македонисти и слависти вешто ги упатува и кон најновата продукција, вклучително и кон новите ликови – бредовни во нашата литература за деца, како отскочна штица за нивниот пробив и во светот на децата во другите културни средини.

Во второто издание на учебникот „Везилка“ целосно ново е седмото поглавје, посветено на необичната обичност на великиот Конески – поглавје во кое за простата и строга македонска песна се говори како за патувачки проблем и се претставува клучната теза за Конески како нулта точка на македонската култура. Оваа теза на Мојсова-Чепишевска, која е во дослук со теориските согледби на Дубравка Оранќ-Голник, е и појдовна точка на натамошното вреднување и анализирање на творештвото на Конески, во релација и со другите уметности, следејќи го нејзиниот пример на синтеза меѓу неговата поезија и музиката. Но, токму оваа теза/согледба и овој пристап кон творештвото на Конески се особено важни и за перцепциите на странската македонистика, имајќи ја предвид синонимната врска меѓу Конески и македонската литература, култура и наука.

Сите седум поглавја/лекции, покрај тоа што во учебникот се преплетени во логична целина во која се дополнуваат и се надоврзуваат, можат да се читаат и да се рецептираат и одделно, бидејќи претставуваат и завршени единици, што дава дополнителна вредност на „Везилка“. Ова се должи и на стилот со кој е напишан учебникот, и на обмислениот концепт и структура, при што секое поглавје/лекција се отвора и со соодветен цитат (песна, расказ, фрагмент од драма, приказна, роман...). И за второто издание на „Везилка“ важни констатацијата дека „теоретскиот поход, одбран од авторката, кој од една страна е потчинет на компаративизмот и на плурализмот, а од друга страна, на индивидуализмот, успешно одговара на суштината на македонската култура и го олеснува нејзиното разбирање од страна на странската публика“ (Седефчева 2019: 156).

Не може, а да не се нагласи дека додадена вредност на учебникот „Везилка“ дава и обемната библиографија, затоа што таа, особено за странската македонистика, е клучен изворник за натамошни проучувања на македонската литература – изворник на референци, чиј број во второто издание е и значајно зголемен.

Одделно значајно е што учебникот не завршува тука, туку ја содржи и читанката „Везилке, кажи ми како да се создаде проста и строга македонска песна“, со лирски и (фрагменти од) прозни и драмски дела. Преку читанката секој интересент може поилустративно да го согледа она за што Мојсова-Чепишевска пишува во првиот дел од учебникот. Но, и повеќе од тоа, затоа што авторката има направено избор на текстови што едновременно ги

претставуваат и македонските литературни достоинства, и даваат детален увид во различните поетички присутни во македонскиот литературен простор – поконкретно, таа не настојува на антологиски избор, туку на избор што ќе биде функционален на целта на учебникот странскиот македонист славист суштински да ги спознае особеностите на македонската литература и култура. Ако читанката се анализира и на тематско-мотивски план, се забележува дека таа може да се подели и на повеќе помали целини – лекции, при што преку литературниот текст странскиот славист и македонист може да се запознае и со значајни сегменти на македонската култура и историја.

Во второто издание, во оваа насока, читанката е и дополнета со нови текстови, опфаќајќи и примери од најновите поетички во македонскиот литературен простор, но и низа други текстови преку кои странските македонисти можат да водат дијалог и со македонската култура. Всушност, оваа читанка не е влог само во рецепцијата на македонската литература и култура од страна на странските македонисти и слависти туку и влог за нивното усовршување на македонскиот јазик, оти не е откровение дека токму литературата е конкретно остварување на јазикот, а Мојова-Чепишевска, знаејќи го тоа, има избрано текстови што значајно го збогатуваат македонскиот речник на странските посветеници. И, завршно, но подеднакво важно, токму оваа читанка, како ризница на македонски поетички и писма, е појдовна точка на предизвикот за нови литературни преводи, преку кои странските културни средини не ја запознаваат подобро само македонската литература и култура туку и воопшто Македонија¹.

Резимирано, второто, дополнето и изменето издание на „Везилка“ од Весна Мојсова-Чепишевска е учебник по македонска литература и култура напишан според меѓународните стандарди за ваков тип публикации, со стил кој странските слависти и македонисти ги приврзува кон македонската реч, зашто во него сè методички е обмислено – од насловите што

¹ Значајно е што учебникот „Везилка“ веќе е достапен и како ауднокнига, подготвен во рамките на соработката меѓу МСМЈЛК при УКИМ и Групата за говорни технологии при Факултетот за електротехника и информациски технологии при УКИМ. „Говор@ФЕИТ“, под раководство на проф. д-р Бранко Геразов, како резултат на која во форма на ауднокниги ќе бидат објавени и другите учебници за странци што ги објави МСМЈЛК при УКИМ. Со ова странските слависти и македонисти, покрај тоа што ја читаат, можат и да ја слушнат македонската реч од македонското лепословие (прочитано од радискиот спикер Сузана Тодоровска), што е особено важно и за усовршувањето на спецификите на македонскиот јазик.

се цитати од македонски литературни дела (и еден наслов кој алудира на филмски остварувања), па до последната реченица од секое поглавје, која упатува и мотивира да се продолжи со читањето македонски литературни остварувања. Но, едновремено, овој учебник во нашиот национален контекст воспоставува и стандарди за учебникарство, особено кога станува збор за претставување на македонската литература и култура пред странските реципиенти. Оттука, предизвикот за некои следни генерации книжевни проучувачи да се напише нов учебник по македонска литература и култура за странци по одреден период ќе биде исклучително голем – оти со „Везилка“ на Весна Мојсова-Чепишевска се поставени исклучително високи стандарди под кои не треба да биде ништо едно натамошно учебникарско остварување што се однесува на македонската литература и култура.

Користена литература

- Друговац, Младраг. 1990. *Историја на македонската книжевност. XX век*. Скопје: Мисла.
- Мојсова-Чепишевска, Весна. 2019. *Везилка: современа македонска литература и култура*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје.
- Мојова-Чепишевска, Весна. 2022. *Везилка: македонска литература и култура – второ издание (доболметно и изменето)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.
- Седефчева, Валентина. 2019. „Рецензија на учебникот *Везилка – современа македонска литература и култура* на авторката Весна Мојсова-Чепишевска. *Везилка: современа македонска литература и култура* Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, 157-158.
- Субното, Намита. 2019. „Рецензија на учебникот *Везилка (современа македонска литература и култура)* од Весна Мојсова-Чепишевска. *Везилка: современа македонска литература и култура* Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, 155-156.
- Шешкен, Ала. 2019. „Учебник пишуван со страст.“ *Везилка: современа македонска литература и култура*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, 153-154.